

معلم فکور در اندیشه‌های شهید مطهری

فاطمه رهبری

دانشجو معلم، قائم شهر

۴- هنر مند حرفه‌ای

هنر حرفه‌ای، یعنی هنر صورت‌بندی مسئله، بر هنر تدریس فکورانه تأکید دارد (امام جمعه و مهر محمدی، ۱۳۸۵). «انسان وقتی یک هنر کوچک را می‌آموزد، علم و فنی را یاد می‌گیرد و بعد از سال‌ها زحمت و رنج همیمن که اولین بار اثر هنر خودش را می‌بیند، عزتی در خود احساس می‌کند. از بالاترین لذت‌ها این است که انسان اثر هنر خود را می‌بیند.» (مطهری، ۱۳۸۲: ۳۵۸). هر حرفه، هنرهایی به همراه دارد که وقتی ثمر دهد، موجب توسعه حرفه‌ای فرد خواهد شد. پس معلم با هنر تدریس اثربخش، می‌تواند فکورانه عمل کند. مطالب گفته شده گویای این امر است که شهید مطهری به‌طور غیرمستقیم این ویژگی‌ها را در قالب تجربه، تعقل، مطالعه و تحقیق و هنر و اسلام مطرح نمود. معلمان فکور، با تصمیمات هوشمندانه، دانش حرفه‌ای را با تأمل در عمل در زمینه تحقیق به کار می‌گیرند تا هنر حرفه‌ای را متبلور سازند و متریبان را در مسیر کمال انسانی قرار دهند.

* منابع

۱. قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، دارالقرآن الکریم، قم، ۱۳۸۶.
۲. امام جمعه، محمد رضا، مهر محمدی، محمود، «نقد و بررسی رویکردهای تدریس فکورانه به منظور ارائه برنامه درسی تربیت معلم فکور»، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۳، ۱۳۸۵، ص ۳۰-۶۶.
۳. ساکی، رضا، «پژوهش معلم محور؛ پارادایمی نو در پژوهش‌های آموزشی»، فصلنامه راهبردهای آموزشی، دوره ۵، شماره ۳، ۱۳۹۱.
۴. مطهری، مرتضی، انسان کامل، صدا، تهران، ۱۳۸۵.
۵. مطهری، مرتضی، تعلیم و تربیت در اسلام، صدا، تهران، ۱۳۸۲.
۶. مطهری، مرتضی، بیست گفتار، صدا، قم، ۱۳۵۸.

از دیدگاه شهید مطهری هدف غایی تعلیم و تربیت، تربیت انسان کامل است. معلم فکور کسی است که اهداف تعلیم و تربیت را - برای نیل به انسان کامل - در تعامل با عناصر متعدد به مرحله اجرا در می‌آورد. با توجه به جایگاه خطیر معلم در نظام تربیتی، در مقاله حاضر سه ویژگی معلم فکور از نظر به دونالدشون (۱۹۹۲) شامل دانش در عمل، تأمل در عمل و گفت‌وگوی فکورانه با موقعیت، و نیز یک ویژگی دیگر را که امام جمعه و مهر محمدی (۱۳۸۵) به آن دست یافته‌اند، یعنی هنرمند حرفه‌ای؛ انتخاب کرده‌ایم، سپس به بررسی و تحلیل اندیشه‌های شهید مطهری درباره هر یک پرداخته‌ایم. سند تحول آموزش و پرورش در جامعه اسلامی ایران در پی تربیت انسان موحد است. برای ایجاد نگرش اسلامی در معلمان، واکاوی اندیشه بزرگانی مانند شهید مطهری، روشنگر این راه خواهد بود. شناخت انسان کامل در کسب معرفت معلمان فکور نقش دارد، زیرا بیانگر مبانی فلسفی و دینی تربیت است. معلم به‌عنوان الگوی جامعه برای کامل شدن باید چهره روحی و معنوی انسان نمونه را بداند، تا در راستای فکور شدن به تربیت خویشتن بپردازد. شهید مطهری یکی از اهداف کلیدی تربیت را رشد فکری متعلم می‌داند؛ در واقع معلم باید بکوشد که به مرتبه رشد فکری یعنی قوه تجزیه و تحلیل بدهد، نه اینکه تمام تلاشش توجه به کمیت آموزش باشد تا دانش‌آموزان آن را حفظ کنند. معلم باید افرادی را تربیت کند که خود فکر کنند و به استنباط و رد فرع بر اصل بپردازد (مطهری، ۱۳۸۲).

ویژگی‌های معلم فکور

دانش در عمل

مهر محمدی (۱۳۹۱) از این مؤلفه به‌عنوان دانش شخصی - حرفه‌ای یاد می‌کند؛ که برخاسته از تجربیات زیسته معلمان است. طبق دانش محلی، معلم معنایی جدید را خلق می‌کند. این دانش محلی ظرفیت عمومی شدن دارد. شهید مطهری هدف معلم را استقلال دادن به نیروی فکر دانش‌آموزان و رشد ابتکار آن‌ها بیان داشت. در بحث علم و تعلم، نیز حالت رشد عقلانی و استقلال فکری مطرح است به‌گونه‌ای که معلم می‌تواند قوه استنباط دانش‌آموز را رشد دهد (مطهری، ۱۳۸۲).

۲- تأمل در عمل

استاد مطهری (۱۳۸۲)، علاوه بر آگاهی و معرفت به عمل خیر، تربیت را ضروری می‌داند. در این باب، تفکر را در دو گونه شرح می‌دهد: در گونه اول خود انسان به‌عنوان یک موضوع علمی موضوع تفکر اوست؛ در گونه دوم انسان درباره کارهای

خودش فکر می‌کند. معلم باید در شبانه‌روز فرصتی برای خودش قرار بدهد تا درباره خود و عملش به تأمل و درون‌گرایی بپردازد و آنچه واقع شده را ارزیابی کرده و از این طریق موقعیت را تغییر دهد. این فرایند به تعبیر استاد چیزی است نظیر محاسبه نفس.

۲- گفت‌وگوی فکورانه با موقعیت

شهید مطهری یکی از اصول تعلیمات تفکر قرآن را دعوت تفکر و تدبر می‌داند. هدف تفکر در کلام ایشان کار نیک انجام دادن و پیامد تفکر، پی بردن به رازها و اسرار آفرینش است. تفکر در تاریخ برای شناختن سنن و قوانین خداوند برای زندگانی جماعت بشر است. از طرفی اگر تفکر سطحی و پراکنده باشد، اثربخشی نخواهد داشت. اگر علمی و مبتنی بر مطالعات دقیق و آزمایش‌ها باشد، و یا لاقط انسان بخواهد آثار فکری مردان متفکر را به دقت مطالعه کند، بسیار ارزنده است (مطهری، ۱۳۵۸).